

Stichting Familiearchief De Clercq

Nieuwsbrief

Nr. 14, Mei 2004

Aan de Stichters en Donateurs,

Waarde familieleden,

De nieuwsbrief die nu voor U ligt, is veel later verschenen dan gepland. Zoals in een eerder rondschrijven aan de familie aankondigd, hebben wij op 1 april 2003 in het Gemeentearchief van Amsterdam de uitgave van het *Nederland's Patriciaat* gepresenteerd waarin onze familie is opgenomen. Het was een zeer geslaagde middag; ruim twintig familieleden troffen niet alleen elkaar weer na jaren, maar ook zichzelf, beschreven in het 'blauwe boekje'. In de fraaie, juist gerestaureerde Schatkamer van het archief werd door ondergetekende het eerste exemplaar, na enkele inleidende woorden, uitgereikt aan Daan de Clercq. Het is voor een belangrijk deel aan zijn inspanningen te danken dat onze genealogie, na ruim tachtig jaar, weer in deze uitgave is verschenen. Ook werd dank gezegd aan de sponsors van dit project: enkele familieleden die door hun substantiële financiële bijdrage de heropname mogelijk hebben gemaakt.

Voor deze gelegenheid had Daan een kleine tentoonstelling georganiseerd, met vijftien 'topstukken' uit ons familiearchief De Clercq, dat in het gemeentearchief bewaard wordt. Deze stukken en de verhalen daarachter werden beknopt toegelicht in een handleiding, die aan de aanwezigen was uitgereikt. De bijeenkomst werd besloten met een drankje en een hapje in de kantine van het archief.

Momenteel hebben wij als stichting nog ruim 50 blauwe boekjes op voorraad. Wij nodigen iedereen die nog geen deeltje heeft, of graag een kind, neef of nicht ermee wil verblijden, uit om één of meerdere exemplaren te bestellen. U vindt ons correspondentieadres op de achterzijde.

In de tussentijd gaat het bestuur ook weer verder. Er wordt gewerkt aan een eerste opzet voor een eigen website van Fadec. Daarnaast beginnen onze gedachten over de uitgebreide beschrijving van de familiegeschiedenis concretere vormen aan te nemen. Wij hopen U daar in volgende nieuwsbrieven meer over te kunnen vertellen. Natuurlijk is ook Uw bijdrage in de nieuwsbrief van harte welkom.

Steven de Clercq, voorzitter

Deze nieuwsbrief bevat de volgende bijdragen:

1. Mutaties en aanvullingen *Nederland's Patriciaat* (2002)
2. Adreswijzigingen
3. De genealogie van onze genealogie
4. Het onderzoek in Vlaanderen
5. Een prijsboekje voor Sara van Leuvenig.
6. Scribenten blijven welkom.

1. Mutaties en aanvullingen op het *Nederland's Patriciaat* (2002)

Een vast onderdeel in vorige edities van deze Nieuwsbrief betrof de "Mutaties en aanvullingen op het Familieboek 1992". Met de heropname van onze genealogie in het 'blauwe boekje' moest deze titel natuurlijk worden aangepast.

Een belangrijke huishoudelijke mededeling hierbij is de volgende. Door het onderzoek in Vlaanderen is de kop van onze genealogie, ten opzichte van de uitgave van 1992, belangrijk gecorrigeerd én aangevuld. De vroegste twee generaties zijn geheel onjuist gebleken en vervangen door drie 'nieuwe'. Dit betekent dat in de persoonsnummering alle generaties één nummer zijn opgeschoven. Bijvoorbeeld: de door Frans Hals geschilderde Lucas de Clercq (ca. 1603-1652) had in het Familieboek 1992 als nummer VIb, maar is nu: VIIb.

Voortaan zal in publicaties van de familiestichting deze nieuwe nummering worden gehanteerd.

Geboren:

- p. 82: **Luuk Pieter de Clercq**, geb. Den Haag 4 sept. 2003, zoon van Hugo Pieter de Clercq [XVIIg] en Antoinette Maria Jacoba Niese.
- p. 82: **Lili Noortje Sophie de Clercq**, geb. Den Haag 19 april 2004, dochter van Gijsbert Alexander [XVIIh] en Cynthia Joyce Faber, geb. Den Haag 29 dec. 1963, dr. van Johan Taco Faber en Lili Kloosterhuis.

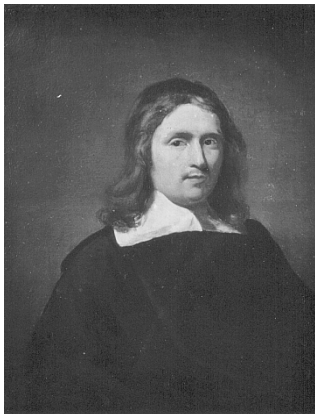
2. Adreswijzigingen

- p. 49: **Jeroen Lucas de Clercq** [XVIIa.4]: LR nbr 214/445 Muthaiga Crescent, Muthaiga, Nairobi – Kenia (N.B. postadres is p/a Swissport Kenya, P.O. Box 19177, 00501 Embakasi, Nairobi – Kenya)
- p. 55: **Johannes Lodewijk de Clercq** [XVIIId]: Lisserweg 485, 2165 AS, Lisserbroek.

3. De genealogie van onze genealogie

Vorig jaar verscheen de genealogie van onze familie de Clercq in het *Nederland's Patriciaat*, ook wel bekend als het 'blauwe boekje'. Deze gebeurtenis staat in een traditie. Hiermee doel ik niet zozeer op het feit onze genealogie reeds eerder werd opgenomen, in de jaargangen 2 (1911) en 11 (1920), maar meer op een veel oudere traditie om genealogische gegevens betreffende de familie vast te leggen. Het leek mij aardig om deze heropname van ons De Clercqen in het 'blauwe boekje' in een historisch kader te plaatsen, door te beschrijven hoe onze familie in de loop der eeuwen haar familiegegevens heeft verzameld en gedocumenteerd. En daarmee te komen tot een soort 'genealogie van onze genealogie'.

De eerste De Clercq waarvan ik heb kunnen vaststellen dat hij gegevens over zijn familie opschreef was de jonggestorven Haarlemse askoper Pieter de Clercq [VIII, 1631-1666].

*Pieter de Clercq (1631-1666)
toegeschr. aan Jan de Bray
z.j., olieverf op doek, 77 x 66 cm*

Vanaf zijn huwelijk in januari 1652 noteerde hij achtmaal de geboorten en vijfmaal ook het sterven van zijn kinderen, op de voorbladen van een oude reformatorische bijbel, die gedrukt was in Emden in 1565 en mogelijk dus al langer in de familie was. Deze bijbel en ook de aantekeningen zijn helaas verloren gegaan, maar de Haarlemse notaris P. Baes heeft tweemaal, in 1680 en 1683, fragmenten hieruit overgeschreven, in opdracht van Pieters zoons: eerst van Jacob en later van Pieter de Clercq. Zij hadden deze officiële transcripties nodig, omdat hun vader inmiddels was overleden en zij als minderjarigen zelfstandig wilden kunnen handelen. Hiertoe moesten zij de Staten van Holland in Den Haag verzoeken om een verklaring van ‘veniam aetatis’, waarvoor zij echter moesten kunnen aantonen hoe oud zij waren. Een burgerlijke stand bestond nog niet. En omdat zij als doopsgezinden, die als een van hun belangrijkste beginselen de volwassendoop hadden, nu eenmaal niet als baby in de kerkelijke doopregisters stonden vermeld, konden zij alleen deze door de notaris afgegeven verklaring en transcripties uit de familiebijbel als bewijsstukken overleggen. Dankzij deze omstandigheid vond ik in het Algemeen Rijksarchief, waar de archieven van de Staten worden bewaard, dat vader Pieter in zijn bijbel bijvoorbeeld het volgende had genoteerd:

1661: op den 21 december woensdach avonts omtrent 10 uyren myn vijffde soon Pieter de Clerck geboren. Godt laet hem in deuchden opwasschen ofte hael hem vroegh in den hemel.

Vader Pieter was reeds vijf jaar later, in 1666, overleden; hun moeder Agniesje Hugaert stierf in 1681. Het ligt voor de hand dat de familiebijbel vererfde op de genoemde oudste zoon Jacob de Clercq [VIII.4, 1658-1687]. Maar na diens kinderloos overlijden, slechts twee maanden na zijn huwelijk met Eletta van de Rijp, moet deze dan zijn terechtgekomen bij diens broer Pieter [IX, 1661-1730]. Een eeuw later bevond de bijbel zich nog bij diens nakomelingen. Tegenwoordig is deze spoorloos en moet die helaas dus als verloren worden beschouwd.

Pieter junior speelt in onze familiegeschiedenis een belangrijke rol. Als geboren Haarlemmer kocht hij in april 1683 te Amsterdam, met de ‘veniam aetatis’ in de hand, de winkel van een vermogende weduwe, aan de toen nog ongedempte Nieuwezijds Voorburgwal aldaar. Niet alleen was na deze verhuizing onze familie voor ruim anderhalve eeuw in de hoofdstad gevestigd, Pieter legde bovendien de basis voor de grote welstand van de familie in de 18de eeuw. Zijn winkelnering bouwde hij uit tot een machtig handelshuis, met groothandel op de Oostzee en de Voorlanden, Portugal en de Levant. Daarnaast was hij actief als assuradeur en leende hij grote sommen geld uit aan anderen tegen profitabele renten. Het reeds behoorlijke familiekapitaal vermeerderde hij op die wijze tot een fabuleus vermogen van ca. 1,6 miljoen gulden, waarmee hij behoorde tot de groep van zéér rijke Amsterdammers. In 1699 verhuisde hij dan ook van de Voorburgwal naar een groot huis aan de Herengracht (nr. 94) en acht jaar later kocht hij een buitenplaats aan het Gein. Pieter vooraanstaande positie in het economische leven blijkt ook de woorden van de dichter Claes Bruin, die in 1709, voor het huwelijk van Pieters oudste dochter Cornelia de Clercq met Theodorus Fries, over haar schreef als:

*Een spruit, nooit hoog genoeg te roemen,
Van 't deftig huis van Heer de Clercq.
De Clercq, een van de sterkste stylen
Van Amstels Koopslot, (daar by wylen,
Nu d'een dan d'ander valt te ligt)*

*Is machtig om 't gevaar te stutten
En voor alle onheil te beschutten,
Daar Vrankrijks Zeeharpy voor zwiigt.*

Nu liet zo'n gelegenheidsdichter zich betalen voor zijn diensten en moest hij zijn opdrachtgever natuurlijk behagen, dus hem ook bevestigen in een positief zelfbeeld. Bovendien kenmerken de 18de-eeuwse gedichten zich door een naar onze smaak gezwollen taalgebruik. Maar toch is het interessant dat wordt gesproken over “'t deftig huis van de Heer de Clercq”. Daaruit spreekt dat Pieter en zijn gezin behoorden tot de maatschappelijke bovenlaag én dat zij zich daarvan ook bewust waren. Een kenmerkend aspect van zulke elitevorming was (en is) de groeiende familietrots. Het wekt dan ook geen verbazing dat waar Pieters vader en grootvader, conform de oude doperse ethiek van soberheid en eenvoud, géén familiewapen voerden en hijzelf akten aanvankelijk zegelde met een monogram, Pieter op zeker moment toch de behoefte voelde zo'n wapen te kunnen voeren. Daarom verzocht hij een bevriende koopman, George Bruyn, om voor hem het “regte” wapen van onze familie mee te nemen uit Vlaanderen. En zo vinden wij dus onder zijn laatste testament in rode was het wapen afgedrukt, zoals wij dat tegenwoordig nog voeren. Overigens ben ik inmiddels de mening toegedaan dat dit meegebrachte wapen *niet* het “regte” was, maar daarover hoop ik later nog eens meer te schrijven.

Laat ik terugkeren naar het verhaal van de ‘genealogie van onze genealogie’. Die familietrots en het besef een vooraanstaand, ja zelfs “deftig” geslacht te vormen vonden ook een andere uiting. Pieter de Clercq en zijn echtgenote Cornelia Block hadden een groot gezin. Negen van hun volwassen kinderen vonden een huwelijkspartner (zes andere waren op zeer jonge leeftijd gestorven, één was gehandicapt en bleef ongehuwd) en zo werden Pieter en Cornelia de stamouders van een talrijk nageslacht. Hun oudste zoon, ook Pieter de Clercq [Xa, 1700-1757] besloot dit nageslacht te documenteren. Hiertoe legde hij een ‘Geslacht Register’ aan, waarin hij de namen en gegevens over geboorte, huwelijk en overlijden noteerde van alle nakomelingen van zijn ouders. Dus ook van die in vrouwelijke lijnen: de kleinkinderen Fries, Van Heyningen, De Neufville, Stadnitski. Later volgden de achterkleinkinderen en achterachterleinkinderen. Deze opzet (een parenteel) laat zien dat in die tijd veel nadrukkelijker dan tegenwoordig het begrip familie een veel ruimere betekenis had, dan alleen verwante

personen met dezelfde achternaam. Ook blijkt hieruit hoezeer de vader/grootvader/overgrootvader Pieter werd gezien als een belangrijk man, de centrale figuur die hen allen verbond.

Dit geslachtsregister is wel bewaard gebleven en nog tot in onze tijd is het aangevuld met gegevens over onze familie. Tegenwoordig bevindt het zich bij onze oud-voorzitter Willem Adriaan de Clercq.

Bij het aanleggen van het register beperkte Pieter de Clercq [1700-1757] zich tot de gegevens van de *état présent*: de dan levende generaties. Over het voorgeslacht van zijn vader tekende hij niets op. Dit gebeurde wel door zijn jongste zoon Stephanus de Clercq [XIb, 1747-1819] In 1774 voegde hij een aantal pagina's toe met "berigten bij eengezamelt wegens de voor en zij Familie van Pieter de Clercq en Cornelia Block." Hierbij baseerde Stephanus zich ondermeer op de voorbladen uit de genoemde familiebijbel, de oude familieportretten die zich bij zijn oudere broer Pieter, op de buitenplaats Vredelust in het Gein bevonden, mondelinge overleveringen van een verre nicht en op 17de-eeuwse beschilderde glazen (ramen) die hij had gezien op de buitenplaats De Beeck, voorheen Clercq-en-Beeck, in Bloemendaal. Deze was in 1638 aangelegd door zijn betovergrootvader, de bekende Lucas de Clercq, en diens zwager Lucas van Beeck. Voorts noteerde Stephanus enkele gegevens over de familie van zijn grootmoeder Block en over die van haar moeder Elisabeth van Lennep, waarvoor hij een extract had gemaakt uit een 'Geslachtboom' van Lennep, welke hij had mogen inzien bij een verre neef uit die familie.

Met deze eerste pogingen tot een genealogische reconstructie kon Stephanus zijn stamreeks opvoeren tot zijn genoemde betovergrootvader Lucas de Clercq, doch diens geboorte- en/of sterfjaar bleven hem onbekend. Wel kende hij nog het bestaan van ene Pieter de Clercq, getrouwd met Sara Davies en een Jacques de Clercq, getrouwd met Eelken Moens, maar meer zekerheid dan dat deze "denkelijk Broeders of andere Bloedverwanten" van Lucas waren had hij niet. Ook wist hij wel dat zijn voorouders uit Vlaanderen afkomstig waren, "dog om de Vervolging wegens Religie na Holland [waren] gevlugt", maar dat deze voorouders generaties lang in Gent hadden gewoond noemt hij nergens en was hem mogelijk ook onbekend.

Het heeft lang geduurd voordat pogingen werden ondernomen om van die vroege familiegeschiedenis een beter beeld te krijgen. Onderwijl gaf

het ontbreken van nauwkeurige gegevens ruimte aan meer door fantasie ingegeven voorstellingen. In 1850, zes jaar na het overlijden van de bekende Willem de Clercq [XIIIa, 1795-1844], schreef diens grote vriend Isaac da Costa dat Willem in zijn uiterlijk en voorkomen “iets karakteristieks Zuidelijks” had gehad. Dit zuidelijke type zou naar zijn oordeel in meerdere leden van de familie de Clercq onmiskenbaar zijn geweest. Het gaf Da Costa aanleiding om kort uit te wijden over enkele oude geslachten Le Clerc / Du Clercq / De Clercq die in de Vlaanderen en Frankrijk historisch bekend waren geworden. Zo noemde hij met name de Franse schildknaap Jacques du Clercq, seigneur van Beauvoir, kroniekschrijver van Philips de Goede, beroemd geworden door zijn memoires uit de jaren 1448-1467. De voorrede hiervan, “vol van naïve eerlijkheid, zou aan eene familiegelekenis tusschen de Kroniekschrijver der 15de eeuw, en den Improvisator der 19de kunnen doen denken, ware het niet dat, blijkens de wederzijdsche geslachtwapens, onze De Clercq niet behoord kan hebben tot de familie der heren van Beauvoir.” Een afstamming uit het oude geslacht Le Clerc des Alleux in Picardië was daarentegen wel mogelijk, gezien de gelekenis der familiewapens. Deze hadden tenslotte de keper gemeen. Alleen zouden dan de drie rozen van de Le Clerc des Alleux, door een niet ongewone vergissing van een stempelsnijder, in de drie sterren van de De Clercqen zijn veranderd.... Opmerkelijk genoeg veronderstelde Da Costa daarbij dat ons wapen eveneens een keper van lazuur had op een veld van zilver, i.p.v. een gouden keper op een rood veld! Hoe onzinnig Da Costa's hypothese over onze afstamming dus ook was, zijn verhaal is hardnekkig gebleken. Omdat mijn vader het mij zo vertelde, ben ik althans zelf nog opgegroeid in de overtuiging dat de wij De Clercqen oorspronkelijk uit Picardië stammen.

Er schijnt zelfs een verhaal over een nog exotischere afstamming de ronde te hebben gedaan. In haar dissertatie *Willem de Clercq. De mensch en zijn strijd* uit 1938 schreef Mej. dr. C.E. te Lintum (p. 34): “Een traditie wil dat er behalve Fransch ook Spaansch bloed in deze familie voorkwam. Vandaar misschien het donkere type, dat onder de leden van dit geslacht wordt aangetroffen.” Uit welke bron zij deze wijsheid heeft kunnen putten is mij geheel onduidelijk.

De oudste en jongste tak van onze familie (respectievelijk de nakomelingen van Stephanus de Clercq [XIb, 1747-1819], en van diens neef Gijsbert de Clercq [XIId, 1778-1851]) waren elkaar in de

negentiende eeuw wat uit het oog verloren. Toch hield men elkaar van tijd tot tijd en desgevraagd wel op de hoogte van familiegebeurtenissen als geboorten, huwelijken en overlijden en deze werden dan opgetekend in respectievelijk het genoemde geslachtsregister en in een kopie daarvan, die de jongste tak behield.

De tweede helft van de negentiende eeuw was een bloeiperiode van de genealogiebeoefening. Hierin zagen ook twee belangrijke publikaties op dit gebied het licht. In navolging van een eerder verschenen *Wapenboek van den Nederlandschen Adel* verscheen tussen 1885 en 1890 in drie kloeke delen het *Stam- en wapenboek van aanzienlijke Nederlandsche familiën*, van de beroepsgenealoog A.A. Vorsterman van Oyen. Deze qua uitvoering vrij imposante uitgave bevat ruim 600 genealogieën en familiewapens in kleurendruk van vooraanstaande, doch niet-adellijke geslachten. Ondanks vele fouten en slordigheden heeft het decennialang gegolden als het standaardwerk over aanzienlijke Nederlandse families. Het eerste deel bevat onze genealogie De Clercq.

Voor de teksten beriep Vorsterman van Oyen zich deels op zijn eigen omvangrijke collectie genealogisch materiaal, deels maakte hij gebruik van de vele bijdragen die geïnteresseerde families hem toezonden. Uit het gegeven dat in het eerste deel de naam van Daniël de Clercq [XIIIId, 1825-1884] prijkt op de naamlijsten van intekenaren, blijkt al dat de auteur ook met onze familie persoonlijk contact had gezocht. Inderdaad bevinden zich in ons archief twee briefjes uit december 1882 en januari 1883, van Vorsterman van Oyen aan genoemde Daniël, betreffende voorbereidingen voor de publikatie. Duidelijk is dat onze genealogie in dit *Stam- en wapenboek* geheel is gebaseerd op het door de familie bijgehouden geslachtsregister en dat geen enkel aanvullend onderzoek was gedaan. De tekst begint eenvoudigweg met Lucas de Clercq als stamvader, suggereert zelfs niets over de Vlaamse afstamming en volgt verder getrouw de gegevens uit het register. Informatie over beroepen wordt nauwelijks gegeven.

De uitgave van Vorsterman van Oyen, de eerste waarin onze genealogie in druk is verschenen, heeft in de familie kennelijk wel tot een hernieuwde belangstelling voor het voorgeslacht geleid. Onderzoek in de Haarlemse archieven (door wie is mij onbekend) wees uit dat Lucas de jongste zoon was van zekere Jacques de Clercq, die omstreeks 1555 geboren was in Gent. Om meer over diens afkomst te weten te komen,

besloot Gideon Jeremias de Clercq [XIVb, 1828-1896], een jongere broer van de hogergenoemde Daniël, in deze stad gemeentelijke instanties aan te schrijven. Zijn correspondent werd de Gentse stadsarchivaris Victor van der Haeghen. Deze stuurde hem in de loop van 1886-1887 diverse aantekeningen over De Clercqen uit het stadsarchief, alsook uit een 18de-eeuws genealogisch manuscript in de Koninklijke Bibliotheek te Brussel. Het resultaat was vrij spectaculair; hoewel de verwantschap nergens expliciet werd vermeld, leek uit de archivalia te kunnen worden opgemaakt dat de nieuwe Gentse/Haarlemse stamvader Jacques een zoon was van zekere Lieven de Clercq, gehuwd met Lievyne van Houcke. Nu wilde het dat deze Lieven en zijn echtgenote ook stonden vermeld in het Brusselse manuscript, met een stamreeks van maar liefst vier generaties vóór hen, zodat plots als nieuwe stamvader van ons geslacht gold een Pieter de Clercq, gehuwd met zekere Martine Taets, die omstreeks het midden van de 15de eeuw moeten hebben geleefd! Een enorme stap terug in de geschiedenis.

Achteraf moet worden geoordeeld dat, hoewel een aantal van de door Van der Haeghen verzamelde gegevens beslist waardevol was, die uit het Brusselse manuscript vooral “het aanschijn gaven van eenige fictieve voorouders”, zoals vijftig jaar later in een boekje terecht werd gesteld.

Hoe weinig betrouwbaar de gegevens over deze oudste generaties ook waren, het weerhield de kunsthistoricus E.W. Moes er niet van om dit nieuwe Gentse voorgeslacht in 1892 voltallig aan een groter publiek te presenteren in zijn artikel over ‘Feyntje van Steenkiste van Frans Hals’¹. Aanleiding voor deze publicatie was de schenking, een jaar eerder, van de Frans Halsportretten aan het Rijksmuseum, door de erfgenamen van Aaltje de Clercq-Stinstra [XIIIc]. Moes zal deze gegevens hebben verkregen van Pieter de Clercq [XIVc, 1849-1934], de oudste zoon van Aaltje, die met zijn verre neef Gideon Jeremias over familiezaken correspondeerde en informatie uitwisselde. Pieter was inmiddels bankier in ruste en had zich in het Friese Veenwouden gevestigd. Hij en Gideon deelden hun belangstelling voor de familiegeschiedenis.

In 1902 deed Pieter zijn jeugdvriend Lodewijk Gerard le Poole (1848-1908), een textielfabrikant uit Leiden voor wie hij vroeger ook bankzaken had geregeld, het verzoek om zijn kopie van het geslachts-

¹ In: *Oud en Nieuw op het gebied van kunst en kunst-nijverheid in Holland en België* (1889-1892) 127-130.

register om en bij te werken. Le Poole werkte op dat moment aan een geschiedenis van de doopsgezinden in zijn geboortestad en had kennelijk ook ervaring met genealogische zaken. Tevens werd Le Poole verzocht om, eveneens tegen betaling, een door Pieters oom Hendrik de Clercq [IIIId.7, 1815-1898] begonnen familieboek gereed te maken voor zijn neef Frits (Frederik Sigismund Alexander) de Clercq [XIVg, 1842-1906].

Deze werkzaamheden van Le Poole waren voor Pieter aanleiding om in Gent nader archiefonderzoek te laten doen door lokale ambtenaren. Helaas bleven die echter zonder resultaat.

Naast zijn contacten met Gideon Jeremias en andere verre neven in Nederland, correspondeerde Pieter, aanvankelijk als enige van de familie, ook redelijk uitvoerig met leden van de Amerikaanse tak. Met een aantal van hen wisselde hij gegevens uit. Een en ander resulteerde erin dat Pieter door Le Poole een Engelse vertaling van het bijgewerkte geslachtsregister liet maken en deze in 1907 opstuurde naar De Clercq en Cazenovia, NY. Er waren plannen om dit vervolgens in Chicago te laten drukken, maar bij die intenties is het gebleven.

In 1909 werd Pieter benaderd door een jonge telg uit de oudste tak van de familie, die al vroeg belangstelling toonde voor de genealogie en familiegeschiedenis: Gideon Stephanus de Clercq [XVIe, 1890-1972], dan 19 jaar oud. Het 18de-eeuwse geslachtsregister was inmiddels vererfd op zijn vader en Gideon had zich ten doel gesteld dit aan te vullen en waar nodig te corrigeren. Uit een bewaard gebleven brievenboek, dat Gideon over dit onderwerp bijhield, blijkt zijn serieuze interesse en een gedegen aanpak. In oktober 1910 reisde hij af naar Gent en Brussel, om er onderzoek te doen. Van de heer D.G. van Epen, directeur van de N.V. Centraal Bureau voor Genealogie en Heraldiek te Den Haag, had hij inlichtingen gekregen omtrent welke documenten te raadplegen. Dit contact doet vermoeden dat Gideon al voor ogen had om de genealogie De Clercq aan te bieden voor opname in het *Nederland's Patriciaat*. In hetzelfde jaar 1910 was hiervan namelijk het eerste nummer verschenen, uitgegeven door hetzelfde Centraal Bureau van Van Epen. Na verschijning had Gideon een brief naar Veenwouden gestuurd, om Pieter te vragen of hij het boekje al had gezien. Zelf vond Gideon het een "bijzonder smakelijke uitgave".

Hoe dit ook zij, Gideon's onderzoeken in Vlaanderen zullen niet erg succesvol zijn geweest. Want toen een jaar later het tweede nummer van het 'blauwe boekje' verscheen, met daarin de genealogie De Clercq, kon over het Vlaamse voorgeslacht niets worden vermeld. De tekst begint met de naar Haarlem uitgeweken Jacques de Clercq en dus niet met diens vader, de Gentenaar Lieven de Clercq, hoewel deze afstamming op basis van de toen beschikbare gegevens al op zijn minst als zeer waarschijnlijk kon worden beschouwd. Kennelijk vond de redactie van het *Nederland's Patriciaat* de bewijsvoering hiervoor toch nog te mager. Van de rest van de genealogie in dit boekje moet worden gezegd dat daarin wel erg veel ontbreekt, als gevolg van de toen gehanteerde richtlijnen. Het stond de redactie hoofdzakelijk voor ogen de "tegenwoordige staat" van de families te beschrijven. Van de vroegere generaties, de vele overleden leden van deze families, werden alleen die vermeld, die nakomelingschap hadden nagelaten, die ten tijde van de publicatie nog in leven waren. Concreet betekent dit dat de genealogie bestaat uit een aantal stamreeksen, met pas uitwerkingen in de breedte vanaf de tweede helft negentiende eeuw. Gegevens over beroepen en nevenfuncties werden, voor zover bekend, slechts zeer beknopt weergegeven. Deze beperkingen hadden als resultaat dat onze genealogie slechts negen pagina's besloeg, plus drie pagina's ter verluchting: met reproducties van de Frans Hals-portretten en een afbeelding van ons familiewapen. Ter vergelijking: onze genealogie beslaat in het nieuwe blauwe boekje 58 pagina's tekst plus tien pagina's met illustraties.

Gideon Stephanus de Clercq
(1890-1972)

Terug naar Gideon. In 1912 bezocht hij de Gentse archieven nogmaals en stond daar in contact met de al eerder genoemde stadsarchivaris Van

der Haeghen, die hem bij deze gelegenheid voor een aanzienlijke som geld (omgerekend bijna 200 toenmalige guldens) ongeveer tweehonderd aantekeningen uit de oude archieven over De Clercq aanbood. Zoveel geld had Gideon niet bij zich en bij terugkomst bleken ook de oudere familieleden weinig voor het gedane aanbod te voelen.

Gideons genealogische naspeuringen werden in 1914 op de lange baan geschoven, toen hij naar Buenos Aires verhuisde, om als directie-secretaris mee te helpen de eerste overzeese nederzetting van de Hollandse Bank voor Zuid-Amerika te openen. Aldaar verpachtte hij zijn hart aan Brazilië en hij is er nog decennia gebleven. Toch doofde zijn belangstelling voor de familiegeschiedenis niet en het bleef zijn voornemen om, bij gelegenheid, het onderzoek voort te zetten. Hierin ondervond hij echter een grote tegenslag toen bij een terugreis naar Nederland in 1935 zijn schip verging. Zelf bleef hij gelukkig ongedeerd, maar weer terug in Rio schreef Gideon aan zijn familie: “Stelt je de pech voor: bijna al mijn familie-aanteekeningen zijn met de Orania te gronde gegaan. Ik had blijkbaar al in mijn hoofd, dat ik die in Holland noodig zou hebben en nam die daarom listiglijk mee. We kunnen dus weer van voren af aan beginnen. Ik heb wel aantekeningen over de familie sedert de aankomst in Holland in het begin van 1600 [...], maar over de Vlaamsche periode is het nu huilen met de pet op.”

Ondertussen had omstreeks 1919 van andere zijde het onderzoek naar het voorgeslacht een enerzijds welkome aanvulling, doch anderzijds ook wat ongelukkige wending gekregen, door naspeuringen van Jhr. Otto van Lennep [1865-1935]. In de notariële protocollen in het Haarlems gemeentearchief verzamelde hij diverse akten betreffende De Clercq in de eerste helft zeventiende eeuw. Hierdoor werden belangrijke nieuwe gegevens verkregen over de ouders, broers en zusters van de aanvankelijke stamvader Lucas. Echter, de verkeerde interpretatie van een testament van Lucas' vader Jacques de Clercq uit 1608, leidde tot de onjuiste veronderstelling dat de Haarlemse kruidenier Hans de Clercq [1581/'82-1628], die geboren was in Emden, identiek was met de gelijknamige oudste broer van Lucas. Van Hans de kruidenier was al vastgesteld dat hij een grootvader Geeraardt de Clercq had, die vermoedelijk afkomstig was uit het Vlaamse Menen, doch in Emden was overleden. Daarom werd voetstoots aangenomen dat Jacques de Clercq, van wie overigens vaststond dat hij in Gent was geboren, een zoon moest zijn van deze Menense/Emdense Geeraardt. En zo gebeurde

het, dat toen in 1920 voor de tweede maal de genealogie van onze familie werd gepubliceerd in het *Nederland's Patriciaat* (het elfde nummer), Geeraerdts als de nieuwe stamvader werd opgevoerd. Een fout die pas twintig jaar later werd hersteld.

Toen Pieter de Clercq 'van Veenwouden' in 1934 in Zeist overleed, bevonden zich in zijn boedel twee kisten met een grote hoeveelheid oude familiepapieren. Pieters enige zoon, de architect Samuel de Clercq [XIV.2, 1876-1962], besloot deze in bewaring te geven aan het Algemeen Rijksarchief in zijn eigen woonplaats Den Haag. Een medewerkster aldaar, mej. M.A.P. Roelofs, bleek bereid de papieren te ordenen en te inventariseren. Nadat zij hiermee gereed was schreef zij er in 1936 een uitvoerige inleiding van vijftig pagina's bij: een vrij aantrekkelijk geschreven, eerste aanzet tot een verhalende familiegeschiedenis. Wel baseerde mej. Roelofs zich vrijwel uitsluitend op de gegevens die zij in het familiearchief had aangetroffen. Hierdoor beperkt haar verhaal zich tot die staken en personen, waarvan papieren in het archief waren terechtgekomen en zijn de gegevens over de 17de eeuw erg summier. Overigens was het de bedoeling om in deze inleiding iets meer te kunnen vertellen over het Vlaamse voorgeslacht. Samuel had hiervoor opnieuw enig onderzoek in Gent laten plegen, maar ook dit leverde weer niets op. Hetgeen begrijpelijk is, want er werd gezocht naar sporen van Geeraerdts de Clercq, die in werkelijkheid helemaal niets met onze familie van doen had en ook nooit in Gent woonachtig is geweest.

Samuel de Clercq
(1876-1962)

Geeraerdt is als abusievelijke stamvader ontmaskerd door Mr. Pieter van Eeghen [1911-1968], kleinzoon van Pieter van Eeghen en Maria de Clercq [XIIIc.3, 1844-1897] en dus een achterneef van Samuel. Al op jonge leeftijd had Van Eeghen een grote voorliefde voor genealogie aan de dag gelegd en zich bekwaamd in archiefonderzoek. Zijn voorouders De Clercq hadden daarbij zijn warme belangstelling; niet alleen was zijn grootmoeder een De Clercq, de Van Eeghens en onze familie waren al sinds het einde van de 17de eeuw via opvallend veel lijnen aan elkaar geparenteerd.² Door de diverse akten die Pieter van Eeghen uit de Haarlemse en Amsterdamse archieven opdiepte kon hij de 17de en 18de-eeuwse genealogie De Clercq op tal van punten aanvullen en corrigeren. Daarbij was hem al snel duidelijk geworden dat de Haarlemse kruidenier Hans de Clercq onmogelijk identiek kon zijn met de broer van onze voorvader Lucas. Daarmee verviel ook de Menense/Emdense afstammingshypothese.

Nu Geeraerdt als stamvader had afgedaan en Lucas' vader Jacques weer aan het hoofd van de stamboom stond, werd opnieuw aandacht besteed aan de afkomst van de laatste en kwam de al vijftig jaar eerder aangenomen afstamming uit het Gentse echtpaar Lieven de Clercq en Lievyne van Houcke weer in aanmerking.

Omdat Pieter van Eeghen natuurlijk ook belangstelling had voor de geschiedenis van zijn eigen familie, werd met steun van zijn vader de Nederlandse genealoog J. Goudswaard verzocht hiernaar onderzoek te doen in de Vlaamse archieven, waaronder in het stadsarchief van Gent. Bij die gelegenheid werd hem gevraagd dan ook maar transcripties te maken van de al bekende De Clercq-akten die stadsarchivaris Van der Haeghen in 1886-'87 in zeer beknopte vorm naar Nederland had gestuurd. Deze uitvoerige transcripties bleken bijzonder interessant. Zoals ik in 1993 uit de mond van wijlen Isa van Eeghen, zuster van Pieter, mocht optekenen: "Goudswaard ging naar Vlaanderen voor de Van Eeghens, maar kwam met veel mooiere verhalen over de De Clercqen terug". Want niet alleen maakten deze akten duidelijk dat Jacques inderdaad de zoon van Lieven was, zij toonden ook aan dat de familie rijk met aardse goederen was gezegend en zij tot de voorname burgers van Gent werden gerekend.

² Hierdoor zijn van de 32 'kwartieren' (de bet-betovergrootouders) van Pieter van Eeghens vader liefst acht - dus een kwart (!) - een De Clercq.

Inmiddels hadden Samuel de Clercq en Pieter van Eeghen het plan opgevat om te komen tot publicatie van de genealogie de Clercq, als handleiding bij het familiearchief. Behalve alle reeds bekende en nieuw verkregen informatie over het voorgeslacht, trachtten zij hiervoor ook de gegevens over de nog levende generaties zo volledig mogelijk vast te leggen. Voor de in Nederland levende takken is dit goed gelukt, maar in de omvangrijke Amerikaanse tak bleven grote hiaten. Toch besloot Samuel in 1940, omdat de uitgebroken oorlog verder onderzoek bemoeilijkte, tot uitgave over te gaan. Deze publicatie, getiteld 'Familieboek de Clercq, verzameld en samengesteld door Mr. P. van Eeghen', werd verzorgd door de Stichting Nederland's Patriciaat.

Er werd voor gekozen om de tekst van de genealogie te beperken tot de namen en levensdata (van geboorte, huwelijk, overlijden); gegevens over beroepen en eventuele andere maatschappelijke functies ontbreken helaas geheel. Voor de vroegste generaties in Vlaanderen werd teruggegrepen op het besproken Brusselse manuscript. De genealogie begint dus met het vijftiende-eeuwse echtpaar Pieter de Clercq en Maria Taets, maar in zijn inleiding merkt Van Eeghen daarover wel op dat de lezer "in het oog moet houden, dat het bewezen gedeelte pas begint bij Lieven de Clercq Gillisz, gehuwd met Lievijne van Houcke." Na de complete genealogie de Clercq volgens de stamreeksen van echtgenoten van een aantal 17de- en 18de-eeuwse mannelijke De Clercquen: dames uit de families Block, Bosch, Bruyn, Grijspeer(t), Hugaert, Van Leuvenig(h), Van Steenkiste, Stinstra, Stockelaar, Verbrugge en De Vos. Hierin zijn overigens wel gegevens over beroepen opgenomen.

Pieter van Eeghen besloot zijn inleiding met de woorden: "Nasporingen in de archieven te Amsterdam, Haarlem en Gent kunnen ongetwijfeld nog zeer veel interessants opleveren – moge deze uitgave dus niet zijn een afsluiting van het onderzoek, doch integendeel een aansporing tot het voortzetten en voleindigen daarvan."

Deze oproep vond geen onmiddellijke weerklank. Het is nadien in onze familie op genealogisch/familiehistorisch gebied lange tijd betrekkelijk stil gebleven. Wel heeft Samuel in de laatste jaren van zijn leven nog vrij uitvoerig gecorrespondeerd met Amerikaanse familieleden, en dan vooral met Clarence Frederick de Clercq (1883-1971), die een groot enthousiasme aan de dag legde om de genealogie van zijn tak te completeren. Hun inspanningen resulteerde in 1953 in de *Proof of a general survey of De Clercq descendants, since their settlement in*

Cazenovia, N.Y, U.S.A., 1794: een grafische overzicht getekend door Samuel. Dankzij zijn achtergrond als architect gelukte het hem deze door zijn formaat indrukwekkende stamboom fraai te verzorgen. Een aantal kopieën ervan werd onder familieleden verspreid. De meer uitvoerige gegevens die aan deze stamboom ten grondslag lagen werden echter nooit gepubliceerd. Wel zijn ze bewaard gebleven tussen alle papieren, die na Samuels overlijden (ongeordeerd) werden toegevoegd aan ons familiearchief op het gemeentearchief van Amsterdam, om daar pas in 1994 te worden teruggevonden.

Verder moet vermeld dat de heer Herman Louis Kruimel, conservator van het Centraal Bureau voor Genealogie, ergens in de jaren '60-'70 in Gentse archieven onderzoek heeft gedaan naar diverse 16de-eeuwse families, waarvan nazaten zich in Holland hebben gevestigd. Daarbij heeft hij ook aantekeningen over de familie de Clercq bijgehouden. Deze vondsten zijn evenwel nooit aan onze familie doorgespeeld. In die periode was echter ook niemand in onze eigen kring actief bezig met de familiegeschiedenis. Voor zover er in publicaties aandacht werd besteed aan ons voorgeslacht, was dat vrijwel geheel te danken aan de belangstelling en inspanningen van buitenstaanders, niet-familieleden, en hadden zij als onderwerp voornamelijk onze meest beroemde telg: Willem de Clercq [XIIIa, 1795-1844].

Aan deze historigrafische stilte in onze gelederen kwam een einde na 1989, het jaar van oprichting van het 'FadeC': onze familiestichting, door Robert Olaf [XVIIIa, geb. 1935] en Willem Adriaan de Clercq [XVIIe, geb. 1922]. Aanleiding hiervoor lag in een aantal familiestukken dat Yvonne de Clercq [XVIIf.1, 1919-1996] aan de familie wilden nalaten. Het was verstandig om een hiervoor geschikte organisatie in het leven te roepen. De stichters hadden echter verderstreckende ambities, welke statutair werden vastgelegd: "a) het verzamelen, toegankelijk en openbaar maken van gegevens, documenten en voorwerpen met betrekking tot de familie De Clercq en haar leden en naaste aanverwanten, voorzaten en afstammelingen van Lucas de Clercq en Feyna van Steenkiste [...] en b) het bevorderen van contacten tussen de in lid a. genoemde afstammelingen."

De eerste grote actie van onze stichting was de publicatie van een nieuw Familieboek, in 1992, waarvoor vooral door de toenmalige bestuurders Alexander Stephen [XVIg, 1928-1996] en genoemde Willem Adriaan de Clercq veel werk is verzet. Doelstelling hierbij was het actualiseren van

de gegevens uit het Familieboek van 1940, dus het zo volledig mogelijk bijwerken van alle informatie over de 'état présent', de huidig levende generaties. Er werd niet gestreefd naar het verzamelen en toevoegen van nieuwe gegevens over het voorgeslacht. Dit zou een aanpak hebben vereist, waarvoor de mankracht, middelen en ervaring nog ontbraken. Ook over de Amerikaanse tak kon, omdat het contact daarmee inmiddels vrijwel geheel was verloren, weinig nieuws worden vermeld.

Dus zelfs na het verschijnen van deze belangrijke uitgave bleef nog veel werk te verzetten, teneinde de genealogie en geschiedenis van onze familie beter te documenteren. Hierin lag voor mij ondertekende, als opgeleid historicus, een interessante uitdaging. En hieraan heb ik in de afgelopen jaren dan ook heel wat tijd besteed. Archiefonderzoek in met name Amsterdam en Haarlem heeft een schat aan informatie over het reilen en zeilen van de familie in de 17de, 18de en 19de eeuw opgeleverd, zodat inmiddels veel duidelijk is geworden over allerlei aspecten van het leven van onze voorouders: waar zij woonden, hoe zij hun geld verdienden, welke andere maatschappelijke activiteiten zij ontplooiden, enzovoort.

Een bijzonder project was en is het onderzoek in Vlaanderen. Hiertoe werd de aanzet gegeven in 1993. De Gentse genealoog Guido Demuyne, goed bekend met de aldaar beschikbare bronnen, bood aan om een tiental uren aan sonderingsonderzoek te besteden. Zijn bevindingen waren dusdanig bemoedigend dat die het vertrekpunt vormden voor een onderzoek dat, zij het met horten en stoten en vooral lange onderbrekingen, nog steeds wordt voortgezet. Dit deels door mijzelf, maar dankzij de financiële bijdragen van de stichters en donateurs en enkele speciaal hiervoor bestemde schenkingen, was de stichting bovendien in de gelegenheid om genoemde heer Demuyne en later enkele jonge geschiedenisstudenten aan de Universiteit van Gent, te vragen hiervoor nuttig werk te verrichten. Ook mag niet onvermeld blijven dat een aantal lokale onderzoekers zo vriendelijk was om zeer waardevolle gegevens over De Clercen met ons te delen. Hier moeten met name mevrouw M.J. Van Nuffel-Baudts (†) en Erik Verroken worden genoemd. Diverse doorbraken waren niet mogelijk geweest zonder hun bijdragen.

Alle inspanningen zijn zonder meer succesvol geweest. Van ons voordien vrijwel nog onbekende Vlaamse voorgeslacht is er nu een bewezen genealogie van zeven generaties met ruim tachtig De Clercgen.

De oudste, onze huidige stamvader, is Denijs de Clerc, geboren ca. 1350/'60 en overl. vóór 1396, de jongste is diens achter-achter-achter-achterkleindochter Johanna de Clercq, overleden in Gent in 1665. Zij was een oomzegster van Jacques de Clercq [VI, ca. 1555-1609], die in 1585 vanuit Gent uitweek naar Haarlem en de stamvader werd van onze Hollandse tak. En hoewel van de rijke Gentse/Vlaamse archieven nog maar een heel klein deel is bestudeerd, is over deze zeven generaties al dusdanig veel bekend geworden, dat deze informatie mij voldoende materiaal bood voor een eerste aanzet tot een verhalende geschiedenis. Ook de uit het oog verloren Amerikaanse tak van onze familie is in de afgelopen jaren weer veel beter in beeld gekomen. Met name dankzij internet en e-mail lukte het bijna alle overzeese familieleden te traceren en konden vele hiaten in de genealogie van deze staak worden aangevuld.

In 1994 werd op één van de vergaderingen van het FadeC-stichtingsbestuur voor het eerst gesproken over eventuele heropname van onze genealogie in het 'blauwe boekje'. Het was tenslotte al driekwart eeuw geleden dat onze familie voor het laatst hierin was verschenen. Dat het uiteindelijk ruim zeven jaar heeft geduurd voordat de heropname een feit werd, was het gevolg van ambitieuze, maar helaas gestrande plannen. Door mijn promotieonderzoek naar doopsgezinde elites in Amsterdam in de 17de en 18de eeuw, kwam ik op de gedachte dat het aardig zou zijn om onze genealogie op te nemen in een te samenstellen themanummer van het *Nederland's Patriciaat*, met daarin alleen genealogieën van bekende, (oorspronkelijk) doopsgezinde geslachten uit Amsterdam en Haarlem. De uitgever, het Centraal Bureau voor Genealogie, vond het een interessant plan, maar wilde niet de organisatie ervan op zich nemen. Dus ben ik diverse - waaronder verwante - families gaan benaderen: Bruyn, Van Eeghen, Fock, Van Geuns, Bierens de Haan, Van Heukelom, Huidekoper, Cnoop Koopmans, De Bruyn Kops, Van Lennep, Muller, Rahusen en De Vries. Uiteindelijk bleken de meeste van deze families inhoudelijk wel in deelname geïnteresseerd, maar praktisch gezien onvoldoende georganiseerd om de voor publicatie benodigde gegevens en financiële middelen bij elkaar te krijgen. Zodoende moest het plan van een doopsgezind themanummer tenslotte worden losgelaten en is onze genealogie in maart 2003 in een regulier nummer verschenen, samen

met die van dertien andere families die zich voor (her-)opname hadden aangemeld.

Met dit nieuwe 'blauwe boekje' beschikken wij nu voor het eerst over een gepubliceerde genealogie, waarin niet alleen de namen en data van geboorte, huwelijk en overlijden staan vermeld, maar waarin van alle personen ook meer uitvoerige informatie over hun maatschappelijke loopbaan wordt gegeven. De uitgave kent als gevolg van de geldende richtlijnen wel twee beperkingen: 1) van het Vlaamse voorgeslacht is alleen de stamreeks weergegeven, dus de rechtstreekse lijn van afstamming, zonder nadere uitwerking in de breedte; en 2) de omvangrijke Amerikaanse tak, de afstammelingen van Hendrik de Clercq [Xlc.4, 1776-1850], is hierin niet opgenomen. Maar aan eenieder die geïnteresseerd is om over deze ontbrekende onderdelen meer informatie te ontvangen, zal ik deze graag verstrekken.

Zo zijn we in deze historische schets aanbeland in het heden. Op de vraag wat ons in deze de toekomst zal brengen is het moeilijk vooruitlopen. Wel wil ik hier herhalen dat het mijn intentie is om nog eens te komen tot het schrijven van een volledige en doorwrochte familiegeschiedenis. Heel veel materiaal ligt hiervoor al gereed; waaraan het vooralsnog ontbreekt is de tijd. Bovendien zijn er nog diverse grijze vlekken die toch nader onderzocht moeten worden. In Nederland, maar vooral in Vlaanderen, liggen wat dat betreft grote uitdagingen. Het is zeker dat in de rijke archieven aldaar nog heel veel interessants te ontdekken valt.

Er blijft dus altijd genoeg te doen. Maar resumerend mag toch met enige tevredenheid worden gesteld dat onze familie, dankzij de inspanningen van vele generaties, haar genealogische en familiehistorische gegevens behoorlijk op orde heeft.

[DCdC]

4. Het onderzoek in Vlaanderen

Zoals hierboven gememoreerd, werd elf jaar geleden het onderzoek gestart naar onze vroegste familiegeschiedenis in Vlaanderen. Aanvankelijk beperkten deze vorsingen zich tot de nauwkeurige bestudering van (delen van) de omvangrijke en goed bewaard gebleven stedelijke administratie van Gent, waarvan de oudste registers teruggaan

tot vóór 1300. Vooral dankzij de hulp van lokale historici zijn hiermee mooie resultaten geboekt. Maar inmiddels is het onderzoek in een meer ingewikkelde fase aanbeland.

Nu is komen vast te staan dat onze huidige stamvader Denijs de Clerc [I, † vóór 1396] woonachtig was in het dorpje Eerdegem (tegenwoordig: Erondegem, ca. 35 km. ten zuidoosten van Gent en 6 km. ten westen van Aalst), weten we dat de vroegste oorsprong van ons geslacht niet lag in een stad, maar in een kleine woonkern op het Oostvlaamse platteland. ‘Pas’ omstreeks 1400-1404 hebben twee, wellicht drie van Denijs’ zoons zich - waarschijnlijk als eersten van de familie - in Gent gevestigd. Dit betekent dat, om verder terug te kunnen gaan in de tijd, de rijke Gentse bronnen voor ons nu zijn opgedroogd. En de vraag dient zich dus aan welke bronnen dan nog wel mogelijkheden bieden om over die vroegste generaties vóór 1400 meer te weten te komen. Van Erondegem zelf is uit die periode niets bewaard gebleven.

Het was daarom al een groot geluk dat ik in 1999 werd geattendeerd op het bestaan van de oudste buitenpoorterslijst van de stad Geraardsbergen, uit 1396, waarover ik in het vorige nummer verhaalde. Op deze lijst bleek de weduwe van Denijs de Clerc te zijn opgetekend; zij betaalde in dat jaar, als inwonerster van Erondegem, haar jaarlijkse buitenpoortersbijdrage aan Geraardsbergen, om daarmee van deze stad zekere privileges en bescherming te krijgen. Dit is de oudste bewezen vermelding van onze familie tot nu toe.

Om het geluk weer een handje te helpen schreef ik vorig jaar een brief aan de Heemkundige Kring van Erpe-Mere, een historische vereniging met in haar werkgebied de deelgemeenten Aaigem, Bambrugge, Burst, Erondegem, Erpe, Mere, Ottergem en Vlekkem. Hierop ontving ik antwoord van de secretaris, de heer Gerrit Liessens, in zijn dagelijks leven leraar Grieks en Latijn aan een college te Brussel. Hij moest mij melden dat de vroegste geschiedenis van Erondegem nog grotendeels terra incognita is. Maar het wilde dat hijzelf in het tijdschrift van zijn heemkundige kring een reeks artikelen had gepubliceerd over ‘driesen’ in Erpe-Mere, met daarin voor ons interessante informatie. Een dries is een zeer oude terreinbenaming en oorspronkelijk een gemeenschappelijk terrein met verschillende functies: verzamelplaats voor het vee, gemeenschappelijke weide voor de schapen, varkens en het kleinvee, voeder- en drinkplaats voor de dorpskudde. Rond de dries groepeerde zich de bevolking; sommige driesen werden later verkaveld, andere groeiden uit tot dorpspleinen.

In Erondegem waren er drie grote driesen: de Ganzendries, de Koningdries en de Kleerdries. De laatste was opvallend onregelmatig van vorm, zeer uitgestrekt en gelegen op vrij grote afstand van de dorpskern. Dat het een stuk land van enige importantie betrof, blijkt daaruit dat het als ‘Cleersdrys’ een expliciete vermelding kreeg op een kaart van het Land van Aalst in een beroemd boekwerk: *Flandria Illustrata* van Antonius Sanderus (1644).

Cleersdries op de Sanderuskaart van het Land van Aalst

De oudste vermelding van de dries werd gevonden in een oorkonde uit 1584, waarin sprake is van “60 roeden meers, aan sclercxdries”. Deze oudere schrijfwijze geeft een aanwijzing voor de betekenis van dit toponym: er wordt waarschijnlijk verwezen naar een eigennaam en wellicht zelfs naar een vroegere eigenaar of stichter van de dries. Kunnen wij hierin wellicht een verwijzing zien naar ons voorgeslacht? Hiernaar valt slechts te gissen. Zeker is dat “sclercx” een vrij algemene schrijfwijze was voor “de Clerc”, die ook voor onze familie veelvuldig in oude akten is gevonden. Door onderzoek in de Gentse archieven had de heer Liessens kunnen achterhalen dat in 1426 zekere Andries de Clerc pachter was van een omvangrijk goed in Erondegem, meer specifiek gelegen “te wuppelghem an den driesch”, waarmee mogelijk de latere Kleerdries werd bedoeld. Bij ons eigen onderzoek in Gent was deze Andries de Clerc ook al komen bovendrijven; diverse vermeldingen van hem zijn gevonden uit de jaren 1440-1457. Enige

verwantschap met onze voorouders is toen niet gebleken, maar nu duidelijk is dat hij een groot goed (16½ bunder, met leengoederen en rentegronde) in Erondegem pachtte, mag dit zeker niet worden uitgesloten. Bovendien was Andries zoon van zekere Boudin (Boudewijn) de Clerc, een naam die ook is teruggevonden op de lijst van Erondegemse buitenpoorters van Geraardsbergen uit 1396.

Bij gebrek aan concrete bewijzen blijven we hier steken in aantrekkelijke hypothesen. Zekerheid hebben we wel over Denijs: dat hij vóór 1396 is overleden én dat hij niet onbemiddeld was. Aan zijn zoons Goessin en Pieter liet hij diverse onroerende goederen na, gelegen in Erondegem en de aangrenzende parochies Ottergem en Erpe. Andere kinderen zullen navenant hebben geërfd. Maakten deze aanzienlijke bezittingen al aannemelijk dat Denijs' familie reeds langer in Erondegem woonachtig en gegoed was, het artikel over de driesen levert een gegeven dat deze veronderstelling ondersteunt. In een Gentse staat van goed uit 1358 heeft de heer Liessens namelijk een perceel in Erondegem vermeld gevonden, waarvan de ligging werd bepaald als liggende achter "sclercx schure". Nog duidelijker dan bij de veel latere vermelding van "sclercxdries" (1584) wordt hier familiebezit aangeduid: de schuur van de familie de Clerc. Onze familie is hier op zijn minst een goede kandidaat. De kans dat het dorpje Erondegem twee verschillende geslachten met deze naam onder haar inwoners telde, mag wel als uiterst gering worden beschouwd.

Zeer recent verblijdde de heer Liessens mij met nog spectaculairdere informatie, waaruit blijkt dat zelfs al vóór 1300 in Erondegem De Clercen woonachtig waren. Deze gegevens vond hij in de oudste lijsten van hoofdcijnsplichtigen van de Sint-Baafsabdij te Gent. Hierin werden per parochie de 'vrijgewijden' opgetekend. Toen in de Middeleeuwen, meer bepaald in de 12de en 13de eeuw, de horigen tot vrije lieden werden verklaard, stelden sommigen zich onder de hoede van een kerk of abdij, vooral om zich te beschermen tegen machtige lokale 'heren', die hier en daar probeerden vrije mensen tot lijfeigenschap te dwingen. De graven van Vlaanderen en hun leenmannen, waarvan de horigen voorheen afhankelijk waren, erkenden deze instelling. In ruil voor de geboden bescherming verbond de vrijgewijde zich jaarlijks een hoofdelijke cijns (een soort belasting) te betalen. De status van vrijgewijde was erfelijk en werd via de vrouw doorgegeven. De

personen die de cijnsen inden maakten daarom geregeld lijsten op van hun cijnsplichtigen en vulden die lijsten aan met nieuwe geboorten en huwelijken.

Voor Erondegem is een lijst bewaard gebleven van 1295, die rond 1330 werd aangevuld. Op de lijst van 1295 vinden we vermeld: “Margareta, dochter van (geschrap: Gilliens) Blankards, zuster van Gillins Clericus” en in de aanvullingen van rond 1330: “Margaretha en Katharina, kinderen van M(argaretha), de zuster van Egidius Clericus”, “Goesen, zoon van Alisa Clericus”, “Balduinus en Katharina en Gertrudis, kinderen van Beatrix,? van Goessen Clericus” en tenslotte “Ely, de vrouw van Thomas Clericus”. De familienaam staat hier dus weergegeven in zijn oorspronkelijke, latijnse vorm. Het is (nog) niet mogelijk om aansluiting te vinden met onze voorouders: stamvader Denijs, overleden vóór 1396, was waarschijnlijk geboren tussen 1350 en 1360. Maar het is niet vergezocht om te veronderstellen dat we in deze lijsten de oudste vermeldingen van onze familie hebben gevonden! Hierbij moet er nog op worden gewezen dat Denijs één van zijn zoons Goessin heeft genoemd. En ook de naam Balduinus = Boudewijn = Boudin komen we hier weer tegen, wat verwantschap met de latere Andries de Clerc, zoon van Boudin, nog aannemelijker maakt.

Naar men schat staat in de hoofdcijnsboeken grofweg 5% tot 10% van de toenmalige lokale bevolking opgeschreven; voor Erondegem geeft de lijst van 1295 42 namen, in de aanvullingen van 1330 staan er 39. Het gaat om een minderheid van gegoeden, die financieel in staat waren om de cijnsen te betalen. Zij die in de hoofdcijns van een kerk of abdij waren opgenomen, bezaten als gezegd de status van vrij persoon, gewaarborgd door die kerkelijke instelling. Hieraan werd de naam ontleend van ‘vrijgewijde dienstmannen’. En uit deze stand, die in middeleeuwen werd aangeduid als ‘bene nati’ (welgeborenen), of ‘boni homines’ (eerzame lieden) kwamen ondermeer de schepenen van de gemeenten en de vierschaar voort. Dat het in de hoofdcijnsen de gegoede laag van de bevolking betrof, blijkt ondermeer uit het feit dat vrouwen in de hoofdcijns, vanwege hun status van vrij persoon, huwbaar waren voor riddermatige mannen. Er vond dan ook een sociale vermenging plaats tussen de verarmde oude landadel en de cijnsplichtige bevolking.

Al met al ontstaat het beeld dat Denijs door zijn bezittingen en afkomst behoorde tot de bovenlaag van de lokale gemeenschap in Erondegem,

hetgeen door de welstand en aanzienlijke sociale relaties van zijn zoons in Gent al mocht worden veronderteld. Een laatste gegeven dat het beschreven beeld lijkt te bevestigen, mocht ik ontvangen van Erik Verroken, de bevriende Gentse onderzoeker waarover ik al in eerdere nummers schreef. Maar voor dit uit de doeken wordt gedaan moet eerst iets anders worden uitgelegd.

Op de buitenpoorterslijst van 1396 wordt de weduwe van Denijs vermeld zonder haar eigen naam. Er is echter alle reden om aan te nemen dat zij een telg was van de familie Loetins. Nadat haar zoons Pieter en Goessin naar Gent waren verhuisd, blijken zij zeer nauwe banden te hebben gehad met aldaar woonachtige leden van deze familie. Diverse akten werden gevonden waarin Loetinsen en De Clercen elkaar over en weer benoemen tot voogd over hun kinderen of optreden als borg. Het verging de Loetinsen in Gent goed: Pieter Loetins had al in 1394 als schepen van gedele zitting in het stadsbestuur en wordt in 1411 genoemd als deken (overste) van het St. Lenaersgilde, waarschijnlijk het ambachtsgilde van de voor Gent zo belangrijke wolwevers. Dat deze relaties met de Loetinsen teruggaan op familieverbanden in Erondegem, blijkt daaruit dat Goessin de Clerc bij zijn overlijden een stuk grond in Erondegem bezat dat hij had geërfd van zekere Trude Loetins. En ook andere Loetinsen waren daar gegoed.

Nu speelde Erik Verroken een Gentse akte aan mij door uit 1389. Hierin verklaart zekere Henrik Loetins, baljuw van ridder Philips van Erpe II, namens vrouwe van der Maelsteden een bedrag van 24 schellingen schuldig te zijn aan Mergriete Jans, weduwe van den Hecke. Henrik heeft dit beloofd “up al sijn goed”. Deze vrouwe van der Maelstede was Mergriete van Erpe, een zuster van ridder Philips; hun adellijk geslacht was al sinds de elfde eeuw eigenaar van de heerlijkheden Erpe, Erondegem en Ottergem. Het familiekaasteel stond recht tegenover de kerk van Erpe, op een door grachten omzoomde hoogte. Henrik Loetins was als baljuw niet alleen belast met de lokale rechtspraak, blijkens de akte verleende hij zijn broodheren ook financiële diensten. Het was in de Middeleeuwen gebruikelijk dat edellieden betalingen lieten verrichten door vertrouwelingen. Henrik Loetins woonde in Erondegem; zijn naam komt voor op de buitenpoorterslijst van 1396.

Ziehier weer materiaal voor hypothesen over ons voorgeslacht: een Erondegemse baljuw en vertrouweling van de heren van Erpe, die dorps- en vrijwel zeker ook naamgenoot was van Denijs' echtgenote. Het kan haast niet anders of wij hebben hier te maken met een directe

verwante. En dit zou betekenen dat Denijs niet alleen door zijn bezitting en afkomst, maar ook door zijn relaties een meer vooraanstaande positie in Erondegem had. Behoorde ook hij tot de vertrouwelingen van de Van Erpes? Er is niets dat daar concreet op wijst. Wel stelde Erik Verroken dat, gezien de toenmalige sociale structuren, de heren van Erpe een bemiddelende rol zullen hebben gespeeld bij de vestiging van Denijs' zoons in Gent en konden deze jonge mannen er door hun hulp poorter worden en bezit verwerven. Behalve het familiekaasteel bezaten de Van Erpes een voornaam stenen woonhuis in de Gentse Nederscheldestraat en door huwelijk waren zij verwant aan enkele van de belangrijkste regerende families aldaar.

Dat Andries de Clerc in relatie stond tot de heren van Erpe staat wel vast. In 1447 heeft hij voor de Gentse schepenen verklaard het aanzienlijke bedrag van 9 pond groten schuldig te zijn aan "Filip van Heerpen", in wie wij ongetwijfeld ridder Philips van Erpe III mogen zien.

Het mag duidelijk zijn: met het onderzoek naar onze vroegste voorouders bevinden we ons in een periode en omgeving waarover slechts met veel moeite én geluk kleine stukjes informatie bijeen kunnen worden gebracht. De fragmenten die tot nu toe zijn gevonden bieden nog weinig zekerheden, maar schetsen wel in grove lijnen een boeiend beeld.

[DCdC]

5. Een prijsboekje voor Sara van Leuvenig

In mei 2003 kwam op een veiling van het Leidse boekantiquariaat Burgersdijk en Niermans een oud boekje onder de hamer, dat wij als familiestichting - helaas vergeefs - hebben geprobeerd te verwerven. De reden om hierop te bieden was niet zozeer de inhoud, maar de herkomst ervan.

De volledige titel van het boekje luidt: *Eenzaam buitenleven, met aantekeningen en zinnebeelden verrykt. Benevens zijne vreugde- en liefdezangen*. Auteur is zekere W. Sluiter; het werd gedrukt in Amsterdam in 1717. Wegens de vorm, met gedichten en 39 gravures, wordt het beschouwd als een zogenaamd 'embleemboekje', een type uitgave waarin het draait om een samenspel van beeld en tekst.

Zinnebeeldige prenten (emblemata) zijn voorzien van een spreuk en een berijmde toelichting en geen van die elementen kan worden begrepen zonder die andere twee. Dit genre werd geboren in de 16de eeuw, genoot vervolgens grote populariteit, maar is in de tweede helft 18de eeuw een stille dood gestorven.

Het exemplaar dat ter veiling kwam, heeft bovendien nog een bijzondere kwaliteit, namelijk die van prijsboek. Dit wil zeggen dat het op een school is uitgereikt aan een verdienstige leerling als beloning. Op de voorgedrukte en ingebonden prijsopdracht staat met de hand geschreven: “Sara v. Leuvenigh, Jan. 1717”. Wel, en hier hebben wij van doen met de dan 11-jarige Sara van Leuvenig [1705-1766], die door haar huwelijk in 1728 met Pieter de Clercq [Xa, 1700-1757] de voormoeder zou worden van de meeste huidige De Clercqen.

Sara werd op 2 maart 1705 geboren als het jongste kind in het gezin van Stephanus van Leuvenig [1659/60-1713] en diens tweede vrouw Anna Kuyken [1670/71-1730]. Haar vader was een leerlooier en -koper, die het bedrijf van diens vader had voortgezet in de Kalverstraat, in het tweede huis benoorden de Rozenboomsteeg, waar ‘Het vergulde Schaep’ had uitgehangen. Toen echter in 1703 Sarah’s oudste broer trouwde, trok die in het huis in de Kalverstraat en verhuisde Stephanus met gezin naar de Herengracht tussen Koningsplein en Beulingstraat, waar twee jaar later Sara werd geboren. Zij groeide er op in een welgesteld, doch sober levend milieu. Financiëel was het haar vader voor de wind gegaan; hij liet fl. 186.000,- na, zijn tweede vrouw fl. 183.000,-. De Van Leuvenigs waren evenwel doopsgezind en hun tak behoorde tot de conservatievere gemeente die kerkte bij de Zon. Nog meer dan bij de meer vrijzinnige gemeente bij ’t Lam en de Toren, waartoe de De Clercqen behoorden, werd door Zonisten vastgehouden aan de oude ideeën van eenvoud. Veel luxe zal de jonge Sara dus niet gekend hebben.

Welk onderwijs Sara heeft genoten is onbekend, maar het schijnt wel aan haar te zijn besteed. Dit blijkt niet alleen uit het prijsboek dat zij ontving, maar ook uit een gedicht dat haar zwager Jacob Verbeek in 1726 schreef, ter gelegenheid van haar 21ste verjaardag. We leren haar hierin kennen als een zeer vroom, godvrezend meisje dat “volmaakte wetenschappen zoekt te gaaren” en “al wat vergankelijk of werelts is zoekt [...] te haaten”.

Als gezegd: het is niet gelukt het boekje te verwerven. Embleemboeken én prijsboeken zijn beiden door verzamelaars gewild en halen op veilingen goede prijzen. Uiteindelijk werd meer geboden door de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag, die het dus heeft verworven. Gelukkig is het hierdoor publiekelijk toegankelijk geworden. Geïnteresseerden kunnen het boekje aldaar raadplegen.
[DCdC]

7. Scribenten blijven welkom

Hier eindigt deze nieuwsbrief. Tot slot benadrukken wij, als in de vorige nummers, dat de kolommen van de nieuwsbrief open staan voor iedereen met informatie. Bijdragen zijn meer dan welkom. Schrijf hiervoor naar de voorzitter: Steven de Clercq (zie adres hieronder)

Met hartelijke groet,

Het Bestuur.

Steven de Clercq, voorzitter
Verlengde Slotlaan 75, 3707 CC Zeist
s.clercq@planet.nl
Sarah de Clercq, secretaris
Da Costakade 52-1, 1053 WN Amsterdam
sdeclercq@christies.com
Willem de Clercq, penningmeester
Chr. de Jongstraat 8, 2321 JN Leiden
willem.de.clercq@achmea.nl
Lucas de Clercq
Banstraat 20, 2517 GJ Den Haag
lucas_de_clercq@hotmail.com
Daan de Clercq
Lisserweg 491, 2165 AS Lisserbroek
d.de.clercq@hetnet.nl

Correspondentieadres: S. de Clercq, Verlengde Slotlaan 75, 3707 CC Zeist

Bankrelatie: Postbank rek.nr. 33.26.180 t.n.v. Familie Archief De Clercq te Leiden.